

PRIVIRE CRITICĂ ASUPRA LITERATURII ISTORICE DESPRE LOCUL ȘI ROLUL LUI ION I.C. BRĂȚIANU ÎN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

Mihai Vasiliu

Personalitate de prim rang a istoriei românești, Ion I.C. Brătianu și-a legat destinul vieții sale de istoria națională, față de care mărturisea cu pragmatismul recunoscut: „noi credem că izbânda politică a României este rezultatul firesc al însăși situațiunii sale, creată prin ani lungi de muncă, prin șfortări, prin sacrificii a mai multor generațiuni”¹. Cel care va conduce destinele națiunii sale timp de două decenii, din care efectiv timp de 12 ani, a fost adorat de colaboratori, atacat și contestat de adversary, dar și-a urmat cu perseverență și încredere destinul politic². El este cel care a pregătit intrarea României în război și a văzut mai bine decât contemporanii săi, politicieni ai vremii, că Țara poate și trebuie să-și realizeze idealul național. Tot Brătianu a fost inițiatorul unor reforme cu un profund caracter democratic, din care amintim reforma electorală, reforma agrară, reforma administrativă, toate pe baza unei Constituții care a contribuit la consolidarea statului național unitar român. Și nu în ultimă instanță, ca apărător al țării la Conferința de Pace de la Paris, unde nelăsându-se intimidat de reprezentanții marilor puteri a rămas consecvent pe poziția sa. Noi în nici un fel nu putem primi asemenea condiții. Am moștenit o țară independentă și chiar pentru a-i întinde granițele nu-i putem jertfi neatârnamarea”³. A manevrat cu multă îndemânare viața politică a țării, reușind printr-un complex de relații, mergând de la Casa Regală până la partidele politice să-și impună strategia, să-și impună jocul, o linie politică autoritară, într-un sistem democratic care era departe de cel occidental. Intervențiile și combinațiile politice, surprizele provocate adversarilor, răsturnările de situații i-au atras admirația, dar și numeroase antipatii. După ședința Camerei din 4 ianuarie 1926, Nicolae Iorga nota cu indignare: „Acum nu mai erau doi stăpâni în România, ci unul singur: Ion Brătianu. Dinastia de

¹ Ion I.C. Brătianu, *Cuvintele unui mare român. Cuvântul domnului Ion I.C. Brătianu (1914-1927)*, Craiova, Ramuri, p. 24-25.

² Ioan Scurtu, *Ion I.C. Brătianu*, București, Editura Museion, 1992, p. 3.

³ *Conferința de pace de la Paris (1918-1920)*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, p. 256.

la Argeș biruise cu totul pe cea de la Sigmarigen”⁴.

Rezolvarea crizei dinastice, moartea regelui Ferdinand I, în 17 iunie 1927, și instituirea Regenței, deschidea „o etapă nouă în istoria monarhiei din România, care era pusă într-o situație din cele mai precare. În acel moment, pentru toată lumea era limpede că instituția monarhică se afla sub tutela lui Ion I.C. Brătianu, președintele P.N.L.-ului și al Consiliului de Miniștri”⁵. Este perioada când Ion I.C. Brătianu a ajuns în culmea puterii sale; guvernul liberal urmărind cu multă atenție activitatea „carliștilor” și mai ales contactele diferiților oameni politici cu fostul principe⁶. Pe bună dreptate aprecia Nicolae Iorga, chiar dacă într-o manieră dură, că, „timp de mai multe luni de zile, o adevărată urgie s-a dezlănțuit contra adversarilor, Ion Brătianu crezând că în sfârșit a venit momentul când nimic nu-i va mai sta în cale și el va putea să guste stăpânirea deplină”⁷. Moartea survenită însă, la 24 noiembrie 1927 a fost primită cu surprindere, stârnind după cum aprecia presa vremii, stupeoare și o mâhnire generală⁸. Iată ce nota M. Djuvara în acest sens: „Taina acestei vieți minunate stă în aceea că uitând de orice alt interes, disprețuind toate popularitățile ușoare, înfruntând cu vitejie toate piedicile și biruind toate greutățile nu a avut decât un singur gând, mărirea neamului său”⁹.

Trecând peste o serie de articole¹⁰, multe dintre ele protocolare¹¹ și peste o înmormântare în care unii dintre foștii adversari „nu au reușit” să depășească vechile patimi, „liniștea” s-a așezat asupra lui Brătianu. Excepție face lucrarea lui Nicolae Bănescu, **Ion I.C. Brătianu (1864-1927)**, apărută la Editura Ramuri, Craiova, acesta fiind și primul studiu monografic despre personalitatea ce a dominat primele decenii de la începutul secolului XX. Este un studiu scris sub impresia evenimentelor legate de moartea lui Brătianu, autorul, cu un patos ce-l demască ca un susținător al defunctului acordă un mare spațiu pentru perioada până la primul război mondial și bineînțeles, războiului de întregire a neamului. Faptele prezentate sunt apreciate la superlativ, ajungându-se la concluzia că Ion I.C. Brătianu este creatorul României contemporane ce își aflase hotarele sale firești în matca

⁴ Nicolae Iorga, **Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost**, București, Editura Minerva, 1976, p. 644.

⁵ Ioan Scurtu, **Criza dinastică din România**, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 115.

⁶ **Ibidem**, p. 125.

⁷ Nicolae Iorga, **op.cit.**, p. 717.

⁸ Vezi ziarele: *Dreptatea*, *Viitorul*, *Îndreptarea*, *Neamul românesc*, *Înfrățirea* etc.

⁹ *Viitorul*, 27 noiembrie 1927.

¹⁰ Mircea Djuvara, **Ion I.C. Brătianu**, București, Imprimăriile Independenței, 1928, p. 6.

¹¹ N.G. Popovici, **Omagiu lui I.I.C. Brătianu**, Câmpulung Muscel, Tipografia Gh.N. Vlădescu, p. 7.

românismului¹². În lucrare nu se face nici o referire la greșelile comise de Brătianu în anii neutralității și apoi ai războiului, nu se prezintă nimic despre greutățile cu care s-au confruntat românii în anii 1916-1918. La aceasta, mai adăugăm referirile superficiale legate de viața politică a României în anii 1919-1927, efortul făcut de P.N.L. și de guvernele liberale de a crea un așezământ modern, viabil, în România. Sunt folosite în această ultimă parte puține documente edificatoare, fapt care duce la o prezentare subiectivă a perioadei mai sus menționate. Este meritoriu efortul făcut de autor pentru alcătuirea acestei monografii, prima în ordine cronologică, scrisă la noi, în România. Din păcate, soarta acestei personalități a fost nedreaptă, odată cu trecerea timpului, când foștii adversari politici au ajuns la conducerea efectivă a statului, prin instaurarea mai întâi a regimului carlist, iar mai târziu a regimului antonescian. În aceste condiții s-au făcut câteva referiri tangențiale¹³ legate de personalitatea lui Brătianu cu ocazia unor aniversări¹⁴.

Menționăm în acest sens conferința rostită la 7 ianuarie 1931 de către I.Gh. Duca cu prilejul inaugurării bibliotecii „Ion I.C. Brătianu” și articolul apărut în *Viitorul* din noiembrie 1931. Conferința și intervențiile în presă ale lui I.Gh. Duca fiind cuprinse astăzi în lucrarea **Portrete și amintiri**, apărută la Editura Humanitas¹⁵. Colaborator apropiat al lui Ion I.C. Brătianu, personalitate ce a trăit în cercul restrâns al familiei, I.Gh. Duca a avut prilejul să-l cunoască foarte bine pe mentorul său în cele mai variate situații. „Era omul cel mai hotărât din generația sa, creierul său era în veșnică și fecundă elaborare, iar în schimb, sub aparențele sale senine se ascundea un spirit necruțător de autocritică, o conștiință veșnic preocupată de răspunderile ce incubă și de datoriile pe care le avea de îndeplinit”¹⁶. Totodată, I.Gh. Duca încearcă să răspundă contestatarilor lui Brătianu, celor care au negat în totalitate meritele pe care le-a avut acesta în desăvârșirea unității naționale și în inițierea marilor reforme¹⁷. „Îl revăd mereu imperios și glumeț, sprinten și îndrăzneț în acțiune, neînduplecat în urmărirea unui scop, mlădios în

¹² Nicolae Bănescu, **Ion I.C. Brătianu (1864-1927)**, Craiova, Editura Ramuri, Craiova, p. 188.

¹³ Vezi Berman Margulies, **Ionel I.C. Brătianu. Cuvinte de amintire**, Brăila, 1934 și Constantin Kirîțescu, **Ion I.C. Brătianu în pregătirea războiului de întregire**, București, Cartea Românească, 1936.

¹⁴ Alex I. Teodorescu, **Ion I.C. Brătianu și fiii săi: Ionel și Vintilă**, Imprimăriile Independenței, 1938; I. Mateiu, **Legăturile lui I.C. Brătianu cu Transilvania**, Cluj, Imprimăria Fondul Cărților Funduare, 1938 și **Discursurile lui Ion I.C. Brătianu** publicate de George Fotino, vol. I, București, Cartea Românească, 1933.

¹⁵ I.Gh. Duca, **Portrete și amintiri**, Ediția a V-a, București, Humanitas, 1990, p. 40-81.

¹⁶ **Ibidem**, p. 41.

¹⁷ Vezi Corvin M. Petrescu, **Omul dezastrului. Opera lui Ionel Brătianu**, Tipografia Nicolae Peiu, Bârlad și Hyperion, **Ion I.C. Brătianu, o încercare critică**, Tipografia „Gutenberg”, București, 1916.

mijloacele de a-l atinge, simplu în idealuri, complex în modalități, masiv în voință, infinit în nuanțe, cu mintea activă, cu trupul apatic, zgârcit la laudă, sfios la dojană, având pasiunea instinctivă a măsurii și organica repulsiune a tuturor exagerărilor”¹⁸.

În 1935, Sterie Diamandi publică **Galeria oamenilor politici**¹⁹, în care consacră un studiu echilibrat și bine fundamentat personalității lui Ionel I.C. Brătianu. Pentru prima dată sunt enunțate și o serie de critici la adresa omului politic, critici legate de dezastrul României în prima parte a războiului și greutățile prin care a trecut țara în anii 1917-1918. „Spectacolul pe care ni-l oferă retragerea, efectuată în condițiile cele mai tragic posibile constituie mărturia cea mai vie a situației dezastruoase în care se găsea armata noastră în momentul acela”²⁰. Autorul, bun cunoscător al lui Brătianu și a cercurilor liberale încearcă să explice unele greșeli, ca și tăria de caracter al primului ministru de a-și asuma aceste „dezarticulații”. Stere Diamandi este primul care sesizează starea anormală a democrației românești, ca și poziția autoritară a lui Brătianu în guvernele pe care le-a condus, fără să ajungă la un regim de dictatură, așa cum au pretins aversarii politici. „De aceea, prefera să guverneze cu respectul formelor constituționale și salvarea aparențelor regimului parlamentar”²¹. Autorul studiului conchide însă, că dincolo de limitele ce decurg din activitatea lui Brătianu, acesta rămâne „arhitectul” României contemporane²².

În 1939 Șt. Antim publică un portret al lui Ion I.C. Brătianu mult mai critic și la obiect, conjugându-se aspectele pozitive cu cele negative din guvernările P.N.L.-ului²³. „De aceea, deși a venit la șefia partidului liberal mai mult în virtutea numelui moștenit, a știut nu numai să se mențină, dar încă a crescut, s-a mărit în ea și a putut sta în fruntea treburilor noastre publice ca într-un jilț croit anume pe talia sa, și s-a găsit la șefia partidului liberal necontestat de nimeni, ca într-un loc ce în chip firesc i se cuvine, și pe care nimeni altul nu l-ar putea răvni sau avea, cu drepturi mai mari, cu merite chiar egale”²⁴.

Izbucnirea celui de-al II-lea război mondial, rapturile teritoriale exercitate asupra României, instituirea regimului antonescian a schimbat structura conținutului politic existent, ca și orientarea noastră externă.

¹⁸ I.Gh. Duca, **op.cit.**, p. 78.

¹⁹ Stere Diamandi, **Galeria oamenilor politici**, Editura GESA, 1991, p. 27-97.

²⁰ **Ibidem**, p. 77.

²¹ **Ibidem**, p. 88.

²² **Ibidem**, p. 43.

²³ Șt. Antim, **Alte studii și portrete**, București, Editura Adevărul, p. 24-25.

²⁴ **Ibidem**, p. 45.

Desfășurarea evenimentelor a atras după sine prezența trupelor sovietice, iar actul de la 23 August 1944 a deschis calea instituirii unui regim comunist în România, chiar dacă cei care au pregătit acțiunea nu doreau o finalitate de acest gen²⁵. Cât timp în România lupta pentru putere îmbrăca forme dramatice, în noiembrie 1946²⁶, falsificând alegerile care au avut loc, regimul comunist căpăta o față legală ce va deschide calea eliminării ultimelor elemente democratice din viața politică românească²⁷. În acest context apare și lucrarea lui Petre Ghiță, **Ionel Brătianu**²⁸, lucrare care-și propune să evidențieze personalitatea marelui om politic, unul din făuritorii României Mari. Studiul este important, nu numai prin bogăția datelor și prin surprinderea unor trăsături ce pun în valoare personalitatea lui Brătianu, ci, mai ales, prin curajul cu care autorul se delimitează de cei care încercau să înlăture valorile tradiționale ale democrației și să subordoneze România, Uniunii Sovietice. În acest sens, autorul nota: „Liberatea scrisului, libertatea cuvântului, libertatea asociațiilor, jocul partidelor politice, guvernarea prin ele, funcționarea parlamentului – le-a socotit (Ionel I.C. Brătianu – n.n.) instituții fundamentale pentru dezvoltarea unei vieți publice, normale, într-un regim democratic”²⁹. Referitor la independența țării pe care Brătianu a apărât-o cu toate mijloacele, același autor sublinia în contextul anului 1946: „Zelos de suveranitatea României s-a străduit din răsputeri să stăvilească amestecul nociv al străinătății, în politic internă, îngrădind infiltrația economică, prea adâncă a capitalurilor chiar când acestea erau furnizate de țările a căror alianță o prețuia folositoare intereselor românești”³⁰. Concluzia autorului este că în perioada 1907-1927 „tot ce s-a făurit structural în societatea românească în domeniul politic, social, economic și cultural etc. poartă pecetea personalității lui”³¹.

Instituirea regimului comunist sub modelul stalinist³² cu toate consecințele sale va afecta profund tradițiile istoriografiei românești interbelice, istoria neputând rămâne multă vreme pe vechiul ei făgaș, în afara reorganizărilor care loveau, unul după altul, diferite sectoare ale vieții

²⁵ Florin Constantiniu, **O istorie sinceră a poporului român**, București, Editura Univers enciclopedic, 1997, p. 450.

²⁶ **Ibidem**, p. 468.

²⁷ Vlad Georgescu, **Istoria Românilor**, Ediția a III-a, București, Humanitas, 1992, p. 250-251.

²⁸ Petre Ghiță, **Ionel Brătianu**, București, Editura Clujeana.

²⁹ **Ibidem**, p. 7.

³⁰ **Ibidem**.

³¹ **Ibidem**, p. 4.

³² Vlad Georgescu, **op.cit.**, p. 262.

românești”³³. A început o perioadă în care, ignoranța, subiectivismul și obidiența față de regim au dus la prezentarea denaturată a istoriei cu consecințe dramatice pentru România³⁴. De aceea, numele lui Brătianu, a întregii familii devine un „tabu” foarte bine păzit de autorități, fapt ilustrat de tratatul de istorie sub redacția lui Mihail Roller, unde se afirmă clar, că „Partidul Liberal, de sub șefia familiei Brătianu reprezintă mai ales interesele capitalului monopolist, dominant din România veche și a moșierimii”³⁵. Iar, mai departe, același autor afirma: „Cotropirea Basarabiei a fost tocmai expresia acestei politici a regimului burghezo-moșieresc, pusă în slujba contrarevoluției internaționale. Ea a continuat să se manifeste constant și în anii următori, când regimul burghezo – moșieresc a trimis armata română sub conducerea unor generali francezi, să atace și să înlăture cu ajutorul social – democraților Flueraș, Jumanca etc., revoluția ungară și când ațâțat și împins de guvernele imperialiste din Apus, regimul burghezo-moșieresc a ajutat activ intervenția antisovietică și a pregătit chiar participarea sa fătășă la aceasta”³⁶.

Toate aceste afirmații își aveau sorginea în „tezele pe care Partidul Comunist și fruntașii acestuia le promovau într-o manieră care să fundamenteze cunoașterea și cercetarea fenomenului istoric”³⁷. Acuzațiile au mers până la falsificarea evidentă a istoriei naționale susținând că P.N.L.-ul s-a împotrivit „cu înverșunare desăvârșirii unității naționale în cadrul unui stat independent și democratic”³⁸. S-a ajuns astfel, ca în 1962, în **Dicționarul Enciclopedic român**, Brătianu să fie etichetat ca „unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai tendințelor imperialiste, agresive ale bugheziei și moșierimii române, a inițiat participarea României la al doilea război balcanic (1913) și anexarea Cadrilaterului. El a inițiat și organizat intervenția împotriva Rusiei Sovietice și împotriva revoluției socialiste din Ungaria, a reprimat mișcarea muncitorească revoluționară (la 13 decembrie 1918) și a scos în afara legii (în 1924), Partidul Comunist din România”³⁹.

A existat în istoria românească o perioadă de deschidere, de destindere, între anii 1964-1974, în care spiritul liberal pe plan intern și orientarea

³³ Idem, **Politică și istorie**, Humanitas, București, 1991, p. 9.

³⁴ Gheorghe I. Ioniță, Ioan Scurtu, **Coordonate majore în investigarea istoriei României dintre 1918-1980**, în *Revista de istorie*, nr. 7-8, 1980, p. 1405-1406.

³⁵ M. Roller, **Istoria românilor**, București, 1956, p. 560.

³⁶ **Ibidem**, p. 563.

³⁷ Gheorghe Gheorghiu-Dej, **Articole și cuvântări**, Ediția a IV-a, București, Editura de stat pentru literatură politică, 1955, p. 10-11.

³⁸ Gheorghe Țuțui, Al. Popescu, **Zdrobiți de popor**, București, Editura Politică, 1959, p. 7.

³⁹ **Dicționar enciclopedic român**, vol. I, București, Editura Politică, 1962, p. 416.

evidentă spre autonomie în politica externă a permis, ca în cultură suflul nou al orientării să genereze o perioadă fecundă. Această situație a fost benefică și pentru istoriografie, tipărindu-se „mai multe istorii ale țării și numeroase studii în care subiectele până nu demult tabu erau discutate relativ liber și în contradictoriu, fără dogmatismul marxist al perioadei precedente și fără citate din scrierile șefului partidului”⁴⁰.

Nu cunoaștem totuși, chiar în această perioadă, existența unei monografii despre Ionel I.C. Brătianu, deși despre primul război mondial, despre Marea Unire și consecințele ei, aprecierile devin mai apropiate de realitate⁴¹. Se afirmă clar, că reforma agrară „a ameliorat pentru moment situația maselor rurale, a restrâns puterea marilor proprietari, reprezentând un pas însemnat înainte, în asigurarea dezvoltării țării”, iar reforma electorală „a lărgit considerabil dreptul maselor de a se manifesta pe arena vieții politice a țării”⁴². Despre Brătianu se face o simplă mențiune ca lider incontestabil al P.N.L.-ului, afirmându-se în concluzie, că el a continuat să exercite „o influență hotărâtoare asupra politicii statului”⁴³.

Tratatul de **Istoria Românilor – din cele mai vechi timpuri până astăzi**, avându-i ca autori pe Constantin C. Giurescu și Dinu G. Giurescu îl prezintă pe Brătianu ca inițiator o nouă Constituție „fără respectarea formelor legal prevăzute”⁴⁴ și face să se voteze o serie de legi organice, care stau la baza statului român. Este evidențiat și aportul delegației române sub conducerea lui Ion I.C. Brătianu la Conferința de Pace de la Paris în apărarea independenței statului român în raport cu marile puteri.

O abordare mai largă și cu implicații analitice este realizată în cursul de **Istorie Contemporană a României**, partea I (1918-1933) de către profesorul dr. Aurel Loghin. Sunt enunțate, cu această ocazie, necesitatea reformelor după primul război mondial, diferențele vizibile existente între diferitele partide politice și modul în care a fost transpus, în practică, în cadrul guvernării liberale 1922-1926, programul de reformă aparținând Partidului Național Liberal. Autorul, analizând activitatea externă desfășurată de delegația română sub conducerea lui Ion I.C. Brătianu și în timpul guvernului prezidat de acesta, ajunge la concluzia că „cercurile guvernamentale din

⁴⁰ Vlad Georgescu, **Istoria Românilor**, p. 277.

⁴¹ Andrei Oțetea, **Istoria popului român**, București, Editura Științifică, 1970, p. 349.

⁴² **Ibidem**, p. 352.

⁴³ **Ibidem**, p. 360.

⁴⁴ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, **Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi**, București, Editura Albatros, 1971, p. 620.

România au dus, în perioada de care ne ocupăm, o politică externă favorabilă acțiunilor întreprinse de Anglia și Franța în scopul menținerii stau-quo-ului consemnat în tratatele de pace”⁴⁵.

Un subiect de largă rezonanță l-a constituit destrămarea monarhiei austro-ungare, rodul cercetării unui număr mare de istorici, problemă fundamentală pentru explicarea unirii Bucovinei și Transilvaniei la România. Deși folosesc o bibliografie foarte largă, cu trimeri la literatura austriacă, germană și maghiară, studiul păcătuiește prin încercarea de a exagera mișcarea social-democrată și rolul Partidului Social Democrat din Transilvania în realizarea Unirii, în detrimentul Partidului Național Român⁴⁶.

O lucrare de mare dimensiune aparține academicianului Ștefan Pascu, care abordează unirea Transilvaniei la România, folosindu-se ca pretext Adunarea Națională de la Alba Iulia. Este o lucrare de sinteză, însoțită de o serie de documente și anexe. Lucrarea evidențiază efortul făcut de Ionel I.C. Brătianu pentru intrarea României în război, legăturile pe care le avea Brătianu cu Ardealul⁴⁷. Lucrarea prezintă politica de rezistență dusă la Paris de către Brătianu, apoi vizita acestuia la Sibiu, unde a vut discuții cu Consiliul Dirigent și a urmărit o posibilă fuzionare a P.N.L.-ului cu P.N.R. din Transilvania. „Discuțiile au relevat deosebiri de vederi chiar în problemele fundamentale. Șeful Partidului Liberal socotea poporul necopt încă pentru democrație, după cum nu împărtășea punctul de vedere al ardelenilor nici în problema electorală”⁴⁸.

Deși publicată în 1972, **Unirea Transilvaniei cu România – 1 Decembrie 1918**, lucrarea apărută sub egida Institutului de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. păcătuiește printr-o abordare ce amintește de dogmatismul stalinist al primei perioade a istoriografiei românești. Aducem în acest sens, în discuție următoarea afirmație: „Dacă este adevărat că guvernul român, condus de Ion I.C. Brătianu, a declarat război Austro-Ungariei, pentru desăvârșirea statului Român, trebuie să subliniem că acest lucru **s-a realizat mai târziu**, în 1918, determinat de alți factori mai puternici, mai hotărâtori, și anume de lupta maselor populare românești din Imperiul habsburgic, în condițiile prăbușirii țarismului. De victoria de răsunet și de influență internațională a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din

⁴⁵ Aurel Loghin, **Curs de Istoria Contemporană a României**, partea I 1918-1933, Iași 1970, p. 93.

⁴⁶ **Destrămarea monarhiei austro-ungare (1900-1918)**, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 253-254.

⁴⁷ Ștefan Pascu, **Marea Adunare Națională de la Alba Iulia**, Cluj, 1968, p. 359.

⁴⁸ **Ibidem**, p. 389.

Rusia și ale destrămării putredei monarhii austro-ungare sub loviturile din ce în ce mai puternice ale maselor muncitoare, indiferent de naționalitate, și de mișcările de eliberare națională a popoarelor asuprite de habsburgi”⁴⁹.

Se poate observa tendința firească a autorilor de a diminua rolul lui Brătianu în această acțiune, numele său fiind asociat, în schimb cu reprimarea luptelor de la Galați din 13 iunie 1916⁵⁰.

„Deschiderea” este evidențiată și de lucrarea lui Ion Constantinescu, Din însemnările unui fost reporter parlamentar 1919-1939, în care autorul a consemnat date și fapte din Camera Deputaților, fragmente din dezbatările parlamentare, observații făcute de autor asupra principalelor personalități ce au dominat întotdeauna obiectiv, acceptând, fără o analiză corectă, unele intervenții și răutăți asupra lui Ionel I.C. Brătianu⁵¹.

O lucrare îndrăzneță, apărută în 1972, aparține lui Anastasie Iordache care își propune să analizeze viața politică în România între anii 1910-1914. Autorul face o analiză serioasă și pertinentă Manifestului-program din martie 1911, subliniindu-se că „Partidul național-liberal a fost în mod constant sprijinitor al industriei naționale prin participarea activă a elementului autohton, atât în industrie, cât și în comerț”⁵². Tot în această lucrare transpare și ideea că oamenii politici sunt și ei oameni cu minusurile și plusurile inerente sărmanei „noastre naturi umane” și de multe ori ele (calitățile și defectele – n.n.) își pun amprenta și asupra relațiilor dintre partide⁵³.

În **Istoria Economiei Naționale a României**, autorii evidențiază importanța Marii Uniri, pentru dezvoltarea economică după război⁵⁴. Lucrarea pune în evidență rolul reformelor economice înfăptuite în această perioadă în spiritul programului „prin noi înșine” elaborat de Partidul Național Liberal⁵⁵. Interesant este și studiul lui Constantin Moisuc privind tendințele evoluției economiei mondiale în perioada interbelică. Din păcate, studiul păcătuiește printr-o interpretare eronată acceptându-se teza lui Lenin privind criza generală a capitalismului⁵⁶.

⁴⁹ **Unirea Transilvaniei cu România – 1 Decembrie 1918**, București, 1972, p. 431.

⁵⁰ **Ibidem**, p. 427.

⁵¹ Ion Constantinescu, **Din însemnările unui fost reporter parlamentar, Camera Deputaților (1919-1939)**, Editura Politică, 1973, p. 104-107.

⁵² Anastasie Iordache, **Viața politică în România 1910-1914**, București, Editura Științifică, 1972, p. 36.

⁵³ **Ibidem**, p. 364.

⁵⁴ **Istoria Economiei Naționale a României**, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1974, p. 346-349.

⁵⁵ **Ibidem**, p. 364.

⁵⁶ Constantin Moisuc, **Tendințe ale evoluției economiei mondiale în perioada interbelică**, în *Anale de istorie*, nr. 4, 1971, p. 92.

Folosind ca pretext legea aplanării conflictelor de muncă din august 1920, autorii Emilian Bold și S. Mureșan analizează opiniile partidelor politice vis-a-vis de discutarea acestei legi surprinzându-se atitudinea P.N.L.-ului, care a sesizat conținutul antimuncitoresc al proiectului de lege. „Partidul Liberal își putea permite să afirme în momente de tensiune socială, principii de politică democratică, ca apoi să le nege cu aceeași ușurință cu care le afirmase”⁵⁷.

Apărută la Editura științifică, lucrarea **Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România – 1864-1944** încearcă să reconstituie, și reușește în mare parte, să pună în valoare principalele legi ce reglementează raportul dintre capital și muncă, legislația muncii între 1918-1928. Este pentru prima dată când autorii surprind faptul că adoptarea unei legislații a muncii moderne s-a făcut și datorită semnării de către statul român a convențiilor ce decurgeau din obligațiile derivate din tratatele de pace încheiate după primul război mondial⁵⁸.

Deși apreciau Constituția din 1923 având un caracter limitat în privința drepturilor și libertăților⁵⁹, autorii recunoșteau în același timp că din ansamblul de legi ale muncii emise în anii 1922-1928, „unele au influențat pozitiv condițiile de muncă și de trai ale clasei muncitoare”⁶⁰.

Sunt o serie de lucrări care abordează aspecte ale politicii noastre externe și ele aduc precizări interesante asupra personalității lui Ionel I.C. Brătianu în perioada neutralității, în pregătirea intrării României în război⁶¹. În schimb, în monografia consacrată lui Nicolae Titulescu, Ion M. Oprea îl acuză pe Brătianu, că politica acestuia de rezistență, „deși justificată nu și-a atins scopul urmărit”, autorul considerând că rigiditatea politică impusă de Brătianu „a dat în cele din urmă faliment”⁶².

În cealaltă monografie consacrată **Micii înțelegeri**, Eliza Campus, deși folosește o bibliografie actualizată, îl menționează o singură dată pe Ion I.C. Brătianu, care a jucat un anumit rol în vederea strângerii legăturilor dintre

⁵⁷ E. Bold și S. Mureșan, **Legea aplanării conflictelor de muncă – august, 1920 – în discuția parlamentului**, în *Analele Științifice” ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași*, (seria nouă) secțiunea III, istorie, tomul XX, 1974, p. 61.

⁵⁸ **Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România – 1864-1944**, București, Editura Științifică, p. 91.

⁵⁹ **Ibidem**, p. 105.

⁶⁰ **Ibidem**, p. 145.

⁶¹ Constantin Nuțu, **România în anii neutralității (1914-1916)**, București, Editura Științifică, 1972, p. 168 și urm.

⁶² Ion M. Oprea, **Nicolae Titulescu**, București, Editura Științifică, 1966, p. 121.

România și Iugoslavia⁶³.

Cele două volume privind reprezentanțele diplomatice ale României sunt și ele sărace în date despre activitatea desfășurată de Ionel I.C. Brătianu. Cele câteva informații, care apar⁶⁴, nu ne pot convinge că lucrările au folosit toate notele prezente la Ministerul Afacerilor Externe, din care să nu rezulte intervenția permanentă a șefului guvernului, respectiv al lui Ionel I.C. Brătianu.

Studiul publicat de Gheorghe Zaharia în **Probleme de politică externă a României, 1919-1939**, suferă de influența nefastă a stilului de muncă aparținând Institutului de studii istorice și social politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Studiul păstrează tipologia clasică al unui material de propagandă din care nu lipsesc situația internațională, dezvoltarea economică, situația internă și câteva pagini despre politica externă, care reprezintă în fapt subiectul de analizat. Nu se menționează nimic despre activitatea desfășurată la Paris, la Conferința de Pace de către delegația României, în schimb se afirmă că „politica externă oficială a României a fost afectată de atitudinea antipopulară, ascutit anticomunistă” a claselor dominante și guvernele acestora, de faptul că „țara se găsea la limita estică a lumii capitaliste cu Uniunea Sovietică”⁶⁵.

În revista *Anale de istorie* au apărut o serie de studii și comunicări legate de perioada interbelică referitoare la regimul politic din România⁶⁶ și momente din istoria regimului electoral în perioada 1922 – 1928⁶⁷. În primul studiu, autorul încearcă să definească acest regim politic, folosind ca metodologie teza luptei de clasă, definitoriu în structurarea unui regim politic. Pornind de la o astfel de metodologie, rezultatele nu puteau fi spectaculoase, concluzia autorului fiind că „acest regim hibrid, cu contradicțiile sale interne reflectă nesoluționarea unor probleme de bază ale progresului societății românești, incapacitatea claselor exploatatoare de a-și asigura dominația în formele clasice ale democrației burgheze”⁶⁸.

Apărută ca o revistă de cultură istorică, *Magazin istoric* a fost în primii ani de apariție, un sprijin serios în privința răspândirii istoriei în special.

În perioada de care ne ocupăm, istoricii de talie au dat o orientare clară

⁶³ Eliza Campus, *Mica Înțelegere*, București, Editura Științifică, 1968, p. 40.

⁶⁴ **Reprezentanțele diplomatice ale României**, București, Editura Politică, 1967, vol. I, p. 391.

⁶⁵ **Probleme de politică externă a României – 1919-1939**, vol I, Editura Militară, p. 33.

⁶⁶ Marin Nedelea, **Trăsături ale regimului politic din România în primul deceniu interbelic**, în *Anale de istorie*, anul XX, nr. 1, 1974.

⁶⁷ Ion Saizu, Leon Ieșanu, **Momente din istoria regimului electoral în România (1922-1928)**, în *Anale de istorie*, anul XVI, nr. 3, 1970.

⁶⁸ Marin Nedelea, **op.cit.**, p. 108.

acestei reviste, așa explicându-se că-n paginile ei au apărut articole care conțineau informații dense și reale despre fenomenele analizate. Din problematica revistei menționăm informații despre ecoul Marii Uniri în străinătate⁶⁹, date despre politicianul Brătianu⁷⁰, despre viața politică în perioada 1922-1924⁷¹, despre criza dinastică⁷², și chiar despre atentatul asupra lui Brătianu⁷³. Este interesant că în revista *Magazin istoric* s-au publicat fragmente din memoriile oamenilor politici, chiar dacă multe dintre ele au fost „alese cu grijă”⁷⁴.

După 1974, semnele evidente ale cultului personalității și a unui nou regim politic își fac simțită prezența, neostalinismul punându-și amprenta asupra întregii politici duse de statul român. Se ajunge treptat, cu sprijinul „protipendadei politice” la un cult al personalității, împins până la paroxism și la instaurarea unui socialism dinastic, de familie⁷⁵. „Acest socialism dinastic, de familie, neîntâlnit până acum în istoria claselor politice românești, întărit printr-un complex cultural care face din noua familie domnitoare depozitara nu numai a înțelepciunii politice, dar și a valorilor culturale și științifice celor mai de preț”⁷⁶. Nu există revistă de istorie, lucrare științifică și simpozion care să nu cuprindă un articol, o intervenție dedicată, în exclusivitate, „conducătorului partidului și statului”⁷⁷. Au existat și unii „istorici”, puțini la număr, în special cei de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. care „înțelegând comanda socială” s-au angajat într-o mistificare deplină a istoriei, simplificând-o și vulgarizând-o⁷⁸. Și totuși, în

⁶⁹ *Magazin istoric*, anul II, nr. 11, noiembrie 1968, p. 13-15.

⁷⁰ *Ibidem*, anul VIII, nr. 4, aprilie 1974, p. 88-95.

⁷¹ *Ibidem*, anul VIII, nr. 2, februarie 1974, p. 88-95.

⁷² Vezi: *Magazin istoric*, anul V, nr. 11, noiembrie 1971, p. 58-64 și *Magazin istoric*, anul V, nr. 12, decembrie 1971, p. 20-27.

⁷³ *Magazin istoric*, anul III, nr. 3, martie 1969, p. 53-56.

⁷⁴ *Magazin istoric*, anul I, nr. 6, septembrie 1967, p. 66-73 și *Magazin istoric*, anul VII, nr. 10, octombrie 1973, p. 24-29.

⁷⁵ Vlad Georgescu, *Istoria românilor*, p. 283.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 285.

⁷⁷ Vezi: *Magazin istoric*, anul XXIII, nr. 12, decembrie 1989, p. 1-5; *Magazin istoric*, anul XVIII nr. 12, 1984, p. 2-5; *Revista de istorie*, Tom: 31, Nr. 11, noiembrie 1978, p. 1923-1938; *Anale de istorie*, anul XXVI, Nr. 3, 1980, p. 3-13; *Anale de istorie*, anul XXVI, Nr. 6, 1985, p. 3-11; Ion Spălațelu, **Izbânzii prin vremuri**, Craiova, Scrisul Românesc, 1981, p. 5-7; **Simpozionul cu tema: „60 de ani de la formarea Statului național unitar român”**, în *Revista de istorie*, Tom 31, Nr. 11, noiembrie 1978, p. 2107-2110.

⁷⁸ Vezi: I. Ardeleanu, M. Mușat, **Socialiștii români în fruntea luptei maselor pentru încheierea procesului de formare a statului național unitar**, în *Anale de istorie*, Anul XXI, Nr. 6, 1975; **Făuritori ai unității și independenței naționale**, București, 1983, p. 241-351; Georgeta Tudoran, **Socialiștii români în confruntări politice (1918-1921)**, Iași, Editura Junimea, 1982; Mircea Mușat, Gheorghe Zaharia, **De la Dacia lui Burebista la Marea Unire din 1918**, în *Anale de istorie*, Anul XXIV, Nr. 5,

condiții din ce în ce mai grele, când cenzura oficială se conjuga cu supravegherea discretă, dar permanentă a securității, cei mai mulți dintre istorici au continuat să cerceteze și să publice studii și lucrări serioase care largesc aria de cunoaștere a istoriei naționale. Pentru a masca o anumită situație și pentru prudență, cei mai mulți dintre istorici introduceau un citat din lucrările conducătorului statului, acțiune formală și de complezență, știindu-se că cele mai multe din aprecierile lui Nicolae Ceaușescu erau copiate și modelate după istoricii din perioada interbelică⁷⁹.

Au fost însă și lucrări a unor istorici, care nu au acceptat, în unele momente să introducă citate sau aprecieri aparținând conducătorului statului, demnitatea științei fiind mai presus de toate⁸⁰. În anii 1983-1986 au apărut șase volume de documente succinte, evidente a documentelor publicate, ea constituie o înfăptuire incomparabilă, față de ce s-a mai întreprins în etapele anterioare și în ultimii ani⁸¹. Cele mai multe pagini sunt dedicate primului război mondial, pregătirii și desfășurării acestuia⁸².

Pentru prima dată, după atâția ani, este retipărită o lucrare, care s-a bucurat de multă apreciere între cele două războaie mondiale, lucrare aparținând lui Constantin Kirițescu⁸³.

Să remarcăm, cu această ocazie, un prim studiu de istorie universală aparținând lui Mircea N. Popa, legată de primul război mondial, care realizează un echilibru între fenomenul istoric în general și participarea României la acest conflict. Interesante sunt și cauzele războiului mai nuanțat prezentate în această investigație⁸⁴.

1978, p. 20-47; A. Deac, **Caracterul plebiscitar al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, în Contribuții la studierea istoriei contemporane a României**, București, Editura Politică, 1980, p. 9-26.

⁷⁹ Vezi: S. Cutișteanu și Gheorghe I. Ioniță, **Electoratul din România în anii interbelici**, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981; Șerban Rădulescu-Zoner, **România și Tripla Alianță la începutul secolului al XX-lea**, București, Editura Litera, 1977; Ștefan Pascu și C.Gh. Marinescu, **Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională**, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980; Ioan Scurtu, **Din viața politică a României (1926-1947)**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

⁸⁰ Vezi: **Românii în istoria universală**, vol. I, Iași, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", 1986; Ioan Scurtu, **Alba-Iulia – 1 Decembrie 1918**, București, Editura Sport-Turism, 1988.

⁸¹ Vezi: cele șase volume intitulate **Desăvârșirea unității național-statale a poporului român – Recunoașterea ei internațională 1918**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

⁸² Vezi: Erna Nostovici, **România și puterile centrale în ani 1914-1916**, București, Editura Politică, 1979; **Primul război mondial, 1914-1918 (texte și documente)**, București, 1981; Mircea N. Popa, **Primul război mondial, 1914-1918**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979; **România în anii primului război mondial**, București, Editura Militară, 1987 (2 volume).

⁸³ Constantin Kirițescu, **Istoria războiului pentru întregirea României**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989.

⁸⁴ Mircea N. Popa, **Primul război mondial, 1914-1918**, București, Editura Științifică și Enciclopedică,

Meritorie este și lucrarea **România în anii primului război mondial**, în care se face o analiză lipsită de prejudecată asupra participării noastre la acest conflict. Cu această ocazie se conturează clar rolul lui Ionel I.C. Brătianu în cadrul războiului de întregire a neamului.

Ca o consecință firească a derulării evenimentelor o reprezintă realizarea Marii Uniri, abordată în aproximativ 120 de lucrări inventariate de noi în reviste, lucrări de specialitate, articole din ziare și publicații a unor simpozioane. Dintre acestea am menționa o lucrare de sinteză aparținând academicianului Ștefan Pascu, **Făurirea statului național-unitar român**, lucrare în două volume, prin care autorul, reluând o cercetare mai veche actualizează problematica statului național unitar român, integrând la actul de unitate și provincia istorică Basarabia. Cu această ocazie, autorul are cuvinte de apreciere asupra politicii desfășurate de Brătianu⁸⁵.

O lucrare incitantă aparține lui Augustin Deac și Ion Toacă, care își propun să analizeze rezistența populației în teritoriile aflate sub ocupația trupelor puterilor centrale între anii 1916-1918. Dându-i o tentă patriotardă, cu multe citate din clasicii marxismului, studiul își pierde din mesajul actual pe care l-ar fi avut⁸⁶.

Tot ca o lucrare de sinteză se prezintă și cea aparținând lui Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, o abordare ce-și propune să analizeze evoluția la români. Dincolo de faptul că autorii folosesc o metodologie de cercetare care nu totdeauna este ortodoxă, lucrarea apărută în 1983 prezintă, pe larg, multe date vizând unirea Basarabiei și a Bucovinei la România⁸⁷.

Aceiași autori au editat, în 1986, **România după Marea Unire (1918-1933)**, lucrare de mari dimensiuni, scrisă într-o manieră obiectivistă, în care găsim citate și documente, unele dintre ele inedite, prezentate aproape în întregime. Lucrarea nu prelucrează aceste documente, atât de importante, iar când acestea sunt interpretate transpare viziunea „materialist-istorică”⁸⁸.

O serie de lucrări se ocupă cu viața politică internă și de sistemul instituit în România după primul război mondial. Dispunând de o pregătire

1979, p. 59-151.

⁸⁵ Ștefan Pascu, **Făurirea statului național unitar român**, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R., 1983, p. 267.

⁸⁶ Augustin Deac și Ion Toacă, **Lupta poporului român împotriva coteropitorilor, 1916-1918**, București, Editura Militară, 1978, p. 308-309.

⁸⁷ Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, **De la statul geto-dac la statul român unitar**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 554-621.

⁸⁸ Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, **România după Marea Unire**, partea I – 1918-1933, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 171.

sociologică bine verificată în domeniul politologiei, Alexandru Gh. Savu face o introspecție politică în istoria noastră contemporană, nuanțând fenomenele social-politice prin prisma partidelor văzute ca sistem⁸⁹.

În **Viața politică în România 1918-1921**, autorii: Mircea Mușat și Ion Ardeleanu încearcă să prezinte structura social-politică și economică după primul război mondial, implicațiile Marii Unirii asupra destinului românesc. Lucrarea pune un accent foarte mare pe structura de clasă, pe lupta de clasă ce se dezvoltă în anii după război, care, în final a dus la crearea Partidului Comunist din România⁹⁰.

Mihail Rusenescu și Ioan Saizu își propun să prezinte viața politică în România în perioada 1922-1928, pornind de la o analiză tipizată: viața economică, structuri social-politice, partidul comunist și celelalte partide și organizații politice muncitorești. Deși lucrarea este bine motivată și susținută de un aparat critic, consistent, multe interpretări sunt forțate sau sunt acceptate din tezele partidului comunist⁹¹.

În lucrarea **Din istoria României moderne (1922-1926)**, Ion Bitoleanu vizează perioada de guvernare național-liberală, cântărind atât documentele de arhivă, memorialistica, cât și opera legislativă pentru a înfățișa adevăratele fapte așa cum au fost. Este prima dată când Ion I.C. Brătianu este văzut ca o personalitate puternică ce și-a dominat efectiv adversarii politici⁹².

Pornind de la viața politică din România, Ioan Scurtu realizează trei lucrări de sinteză într-un domeniu, cel politic, în care existau multe prejudecăți cu interpretări ce nu concordau cu realitatea. Dacă în **Viața politică din România**, autorul merge pe o schemă clasică⁹³, în **Contribuții privind viața politică din România**, Ioan Scurtu face o introspecție în viața politică, mergând de la regimul politic instituit în 1866 la proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947⁹⁴.

Ultima lucrare este un studiu critic privind istoria Partidului Național

⁸⁹ Al.Gh. Savu, **Sistemul partidelor politice din România, 1918-1940**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976.

⁹⁰ Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, **Viața politică în România, 1918-1921**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 352-353.

⁹¹ Mihail Rusenescu, Ioan Saizu, **Viața politică în România, 1922-1928**, București, Editura Politică, 1979, p. 136-137.

⁹² Ion Bitoleanu, **Din istoria României moderne, 1922-1926**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 14.

⁹³ Ioan Scurtu, **Viața politică în România, 1918-1944**, București, Editura Albatros, 1982.

⁹⁴ Idem, **Contribuții privind viața politică din România. Evoluția forme de guvernământ în istoria modernă și contemporană**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

Țărănesc, 1926-1947, unde, autorul explică formarea acestui partid și poziția acestuia în viața politică românească⁹⁵.

Cele trei lucrări s-au impus în literatura de specialitate prin nuanțările făcute asupra partidelor politice, prin reabilitarea unor personalități și prin prezentarea unor argumente solide privind democratizarea treptată a vieții noastre politice după primul război mondial.

Marin Nedelea își propune să analizeze politica Partidului Național Liberal și regroupările de forțe politice în celelalte partide ale burgheziei aflate în opoziție. Lucrarea este interesantă prin dialogul pe care-l realizează între P.N.L., aflat la putere și opoziția burgheză. Nu putem fi însă de acord cu aprecierea, că Ionel I.C. Brătianu ar fi provocat criza dinastică⁹⁶.

În lucrarea **Din istoria României, 1918-1921**, Marcel Știrban își propune să investigheze, fragmentar, România între anii 1918-1921, pornind de la Marea Unire și trăsăturile vieții politice, problemele socio – economice aflate în dezbateră parlamentului și ale opiniei publice. Este interesantă analiza făcută de autor, privind unele trăsături ale sistemului partidelor politice și atitudinea acestora față de rege⁹⁷.

Două lucrări analizează Constituția din 1923, implicațiile acesteia asupra consolidării unității naționale. Studiul Angelei Banciu pornește de la evoluția problemei constituționale în România interbelică, ajungând la concluzia unei noi Constituții, care să pună bazele unui nou context istoric, ce a urmat marelui act politic de la 1 Decembrie 1918⁹⁸. Cealaltă lucrare, aparținând Eufrosinei Popescu, se axează mai mult pe dezbateră proiectului de constituție în Parlamentul românesc. Autoarea găsește și o serie de limite a acestui act fundamental în „caracterul general al definițiilor, precum și impreciziunea principiilor constituționale”⁹⁹.

Politica externă a fost un domeniu de preferință pentru toți cercetătorii, chiar dacă lucrările lor sunt inegale ca valoare și documentare. Remarcăm, în acest sens, lucrarea **România și Conferința de Pace de la Paris, 1918-1920**, lucrare de sinteză, în care se remarcă aprotul politicianilor români pentru

⁹⁵ Idem, **Din viața politică a României, 1926-1947**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

⁹⁶ Marin Nedelea, **Aspecte ale vieții politice din România în anii 1922-1926**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 237.

⁹⁷ Marcel Știrban, **Din istoria României, 1918-1921**, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 105-117.

⁹⁸ Angela Banciu, **Rolul Constituției din 1923, în consolidarea unității naționale**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 30.

⁹⁹ Eufrosina Popescu, **Din istoria politică a României. Constituția din 1923**, București, Editura Politică, 1983, p. 224.

recunoașterea marilor acte politice din 1918¹⁰⁰. Pentru înțelegerea precisă a problemelor cu care s-a confruntat Conferința de Pace, dar și diplomația europeană după conferință, problema reparațiilor a rămas una din cele mai importante controverse în relațiile dintre state, accentuând contradicțiile și deschizând calea revizuirii Tratatelor de la Paris pe cale pașnică. O astfel de lucrare, apărută în 1976, la Iași, aparținând profesorului universitar Emilian Bold, fiind și prima încercare românească, o sinteză originală asupra problemei reparațiilor¹⁰¹.

Eliza Campus își propune să realizeze o lucrare de sinteză vizând politica externă a României între anii 1913-1947, insistând asupra principiilor ce au călăuzit pe diplomații români în confruntările pe care le-au avut cu diplomații marilor puteri, în momentele cheie ale istoriei noastre¹⁰².

În anul 1986 s-a publicat un dicționar cronologic de politică externă a României¹⁰³, în două volume, fapt care a permis o cunoaștere aprofundată a realităților internaționale¹⁰⁴. Cele mai multe dintre lucrări sunt dedicate lui Nicolae Titulescu¹⁰⁵. Toate lucrările subliniază aportul adus de Nicolae Titulescu la rezolvarea unor probleme legate de respectarea tratatelor de pace de la Paris, de rezolvare a problemei reparațiilor.

Un studiu pertinent este realizat asupra lui Tache Ionescu, de către Vasile Netea, subliniindu-se, că dezacordul dintre Tache Ionescu și Brătianu, de la Conferința de Pace de la Paris, a avut influențe negative asupra imaginii României în timpul conferinței¹⁰⁶.

Despre activitatea reprezentanților români la societatea națiunilor sunt două studii semnate de Petre Bărbulescu¹⁰⁷ și Mihai Iacobescu¹⁰⁸. O

¹⁰⁰ C. Botoran, I. Calafeteanu, E. Campus, V. Moisuc, **România și Conferința de Pace de la Paris (1918-1920)**, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983.

¹⁰¹ Emilian Bold, **De la Versailles la Lausanne (1919-1932)**, Iași, Editura Junimea, 1976.

¹⁰² Eliza Campus, **Din politica externă a României, 1913-1947**, București, Editura Politică, 1980, p. 210-216.

¹⁰³ **Politica externă a României**, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

¹⁰⁴ Vezi: **Tratatele internaționale ale României, 1354-1920**, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975; **Tratatele internaționale ale României, 1921-1939**, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

¹⁰⁵ Vezi: Ion Grecescu, **Nicolae Titulescu**, București, Editura Politică, 1980; **Titulescu și strategia păcii**, Iași, Editura Junimea, 1982; **Nicolae Titulescu**, București, Editura Politică, 1982; C.I. Turcu, I. Voicu, **Nicolae Titulescu în universul diplomației păcii**, București, Editura Politică, 1984; Milan Vanku, **Nicolae Titulescu – promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani**, București, Editura Politică, 1986.

¹⁰⁶ **Diplomați iluștri**, vol. IV, București, Editura Politică, 1983, p. 344.

¹⁰⁷ Petre Bărbulescu, **România, la Societatea Națiunilor (1929-1939)**, București, Editura Politică, 1975.

¹⁰⁸ Mihai Iacobescu, **România și Societatea Națiunilor, 1919-1929**, București, Editura Academiei

monografie este închinată Miciei Înțelegeri, văzută din unghiul de vedere al Iugoslaviei, interesantă prin abordarea cu totul aparte față de o monografie similară, apărută la noi¹⁰⁹.

O altă monografie este dedicată Dunării în relațiile internaționale. Autorul, profesorul Paul Gogeanu analizează problema Dunării, din momentul în care ea a devenit o problemă europeană, insistând asupra Conferinței Internaționale pentru stabilirea Statutului definitiv al Dunării¹¹⁰.

Volumele privind politica externă a României între anii 1918-1940 subliniază aportul adus de către Ionel I.C. Brătianu la Conferința de Pace de la Paris. De fapt, indiferent de lucrare, marea majoritate a studiilor publicate în perioada de care ne ocupăm converg spre ideea că, delegația română și-a îndeplinit, în totalitate, mandatul pe care l-a primit, de a apăra interesele noului stat român¹¹¹.

Un studiu obiectiv aparține lui Ion Budunescu, referitor la Ionel I.C. Brătianu. Este pentru prima dată în literatura istorică, când îi sunt recunoscute și confirmate meritele acestui om politic. „Figura lui Ionel I.C. Brătianu se desprinde luminos pe fundalul epocii, lupta lui pe plan diplomatic pentru întregirea neamului, reformele democratice – exproprierea și votul obștesc – îi asigură recunoștința posteriorității”¹¹².

Nu pot fi omise nici lucrările care abordează problematica economică din perioada 1919-1927. În lucrarea **Progresul economic în România**, se analizează, pe baza unui studiu amănunțit, evoluția economiei românești în confruntarea de idei și doctrine, ale principalelor partide politice¹¹³.

În istoria economică, autorii insistă asupra principalelor reforme întreprinse la noi în țară pentru refacerea economiei românești¹¹⁴. O monografie care a făcut o analiză pertinentă a reformei agrare din România și a implicațiilor ei asupra economiei românești a fost realizată de Dumitru Șandru, una din cele mai complete lucrări publicate în literatura de specialitate. Autorul afirmă în concluzie, că „în perioada dintre cele două

R.S.R., 1988.

¹⁰⁹ Milan Vanku, **Mica Înțelegere și politica externă a Iugoslaviei (1920-1938)**, București, Editura Politică, 1979.

¹¹⁰ Paul Gogeanu, **Dunărea în relațiile internaționale**, București, Editura Politică, 1970, p. 182-222.

¹¹¹ Vezi: **Probleme de politică externă a României, (1918-1940)**, vol. II, București, Editura Militară, 1977, p.23; **Ibidem**, vol. III., p. 39; Ion Budunescu, **Diplomația românească în slujba independenței**, vol. III, Iași, Editura Junimea, 1984, p. 41.

¹¹² Ion Budunescu, **Diplomația românească în slujba independenței**, vol. II, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 191.

¹¹³ **Progresul economic în România 1877-1977**, București, Editura Politică, 1977, p. 198-199.

¹¹⁴ **Istorie Economică**, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p. 289-296, 298-301.

războaie mondiale, rezultatele de ansamblu ale agriculturii românești au fost sub posibilitățile de producție ale pământului și ale agricultorilor și, de multe ori inferioare perioadei antebelice”¹¹⁵.

Tot pe această linie se află și studiul lui Vasile Bozga, care constată „un șir de neajunsuri în dezvoltarea postbelică a agriculturii românești, concretizate în fenomene ca: scăderea randamentelor la hectar, declinul unor ramuri ale creșterii vitelor, reducerea cotei – părți, exportabile a producției noastre agricole în acei ani”¹¹⁶. Este interesant și studiul publicat de Olga Constantinescu, în care, criticând teoria «România, țară eminentemente agricolă» se aliază politicii de industrializare preconizată de P.N.L., numai că, autoarea afirmă că „politica de clasă a acestor ideologi reieșea și din punerea semnului egalității între dezvoltarea industriei românești și interesele îmbogățirii și întăririi pozițiilor marii burghezii”¹¹⁷.

Deosebite sunt și cele două lucrări aparținând profesorului Emilian Bold, vizând viața politică din România, după Marea Unire, unele măsuri legislative economice, politice și sociale, ca și lucrarea vizând legislația muncii în perioada interbelică.

Concluzia autorului este, că „în perioadele politice burgheze s-au încadrat și personalități bine intenționate, sincer atașate tendințelor de emancipare, de sprijinire și îmbunătățire a condițiilor de viață și de muncă a celor ce muncesc, influențând, în sens democratic, unele reforme instituționale, sociale, politice sau economice”¹¹⁸. De aici, „câmpul social al muncii este inundat de formele doctrinare din cele mai variate, de căutări febrile și de propuneri de reformă, care trebuiau, în concepția sociologilor, economiștilor și politologilor burghezi să răspundă într-o măsură revendicărilor clasei muncitoare”¹¹⁹.

În perioada de care ne ocupăm au fost elaborate mai multe cursuri universitare, aparținând Universității București. Primul curs de istorie universală, epoca contemporană are o structură „clasică” pornind de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, mergând până în 1939. În ceea ce privește Conferința de Pace de la Paris, în privința României, afirmațiile sunt derizorii,

¹¹⁵ Dumitru Șandru, **Reforma agrară din 1921 în România**, București, Editura Academiei R.S.R., 1975, p. 7.

¹¹⁶ Vasile Bozga, **Criza agrară în România, dintre cele două războaie mondiale**, București, Editura Academiei R.S.R., 1975, p. 86.

¹¹⁷ Olga Constantinescu, **Critica teoriei „România – țară eminentemente agricolă”**, București, Editura Academiei R.S.R., 1973, p. 200.

¹¹⁸ Emilian Bold, **Consolidarea unității național-statale românești**, Iași, 1987, p. 2.

¹¹⁹ Idem, **Concesii și restricții în legislația muncii din România (1920-1940)**, 1980, p. 276-277.

și sunt reduse la câteva rânduri¹²⁰.

În cealaltă lucrare, care păstrează în mare parte structura lucrării mai sus menționate, prezentarea României este mai mult simbolică¹²¹.

Istoria României, între anii 1918-1981 a constituit manualul universitar după care s-au pregătit generații de studenți. Manualul sistematizează pe marile probleme, cursul de contemporană a României, oferind cititorului date fundamentale în privința proceselor și fenomenelor desfășurate în această perioadă.

Concluzia acestui curs este că „P.N.L. s-a consolidat dominând cu autoritate scena politică a României, în primul deceniu interbelic. Această dominație se întemeia pe forța sa economică și financiară, pe capacitatea de a se adapta noilor realități economice, sociale și politice, pe influența pe care o exercita asupra monarhiei”¹²².

În 1989, s-a manifestat, în mod brutal, degringolada regimului totalitar instaurat în România postbelică. A fost punctul culminant al procesului de dezagregare a unui sistem cu funcționalitatea blocată. Stagnarea devenise o constantă a nivelurilor societății, a tuturor formelor de relații sociale. Spre deosebire de alte țări, în primele luni ale tranziției către democrație, acțiunea politică de structurare a noilor reglaje ale existenței sociale avansează prin echilibrul fragil al încercării și erorii. În același timp, implozia puterii a găsit societatea românească nepregătită. Proiectele, instituțiile sau oamenii politici care să demareze strategiile schimbării lipseau. Vidul ideologic și instituțional a fost probabil elementul cu cel mai puternic impact negativ asupra derulării proceselor de dezagregare a vechii societăți și pentru inițierea tranziției ca perioadă a schimbărilor democratice. Istoria, ca o componentă a structurilor ideologiei totalitare a fost contestată după 1989, fiind acuzată că a servit ca instrument de ideologizare, de îndoctrinare a națiunii române¹²³. S-a ajuns, ca prin dezbatere „aprinse”, mai obiective sau marcate de patimă, să se nege întreaga istoriografie din ultimele decenii, acuzată de falsificarea istoriei reale.

Redobândirea statutului cuvenit al acestei științe în cadrul societății se face treptat, cu multe reticențe din partea cercetătorilor, istoria presupunând un demers de reforme, foarte riguros construit, care să răspundă atât așteptărilor

¹²⁰ **Istorie universală. Epoca contemporană. 1918-1939**, vol. I, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 30.

¹²¹ **Istoria Universală Contemporană**, vol. I **1917-1945**, București, 1979, p. 139.

¹²² **Istoria României între anii 1918-1981**, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 47.

¹²³ Laura Căpiță, Monica Plesciuc, **O încercare de diagnoză asupra predării istoriei**, în *Revista de pedagogie*, nr. 10, 1991, p. 21.

comunitare, cât și rigorilor științei. Spre deosebire de alte subiecte, care au trezit, imediat interesul publicului¹²⁴, în ceea ce-l privește pe Ionel I.C. Brătianu, „tăcerea” a persistat, deși s-au publicat două monografii¹²⁵, care încearcă să pună în valoare personalitatea de excepție a vieții politice românești de la începutul secolului XX¹²⁶.

Lucrarea prof. Ioan Scurtu, este după parerea noastră, o încercare, preliminară, pentru alcătuirea unei monografii. Autorul își fixează principalele jaloane, insistând asupra tuturor momentelor ce definesc și caracterizează personalitatea omului politic, Brătianu. Există un echilibru între capitolele lucrării, enunțându-se judecăți de valoare asupra lui I.C. Brătianu, în contextul în care sunt formulate și criticile aduse de adversarii politici. În vălmășagul luptelor politice, în care subiectivismul a fost atât de acaparator, Ion I.C. Brătianu a știut să se detașeze, în momentele esențiale, de concretul istoric și să se adreseze istoriei¹²⁷. Totul capătă fluentă în demersul istoric, judecățile fiind însoțite de argumente serioase, autorul susținând că formația sa l-a făcut să aplice ingineria în politică, având „vocația nativă de conducător”¹²⁸. Ultimul capitol analizează personalitatea lui Ion I.C. Brătianu, prof. I. Scurtu folosind o bogată sursă de documentare, încercând, și reușind să ne dea imaginea reală, nu numai a politicianului, ci și a omului Brătianu¹²⁹. Lucrarea este însoțită de anexe cuprinzând: discursuri, intervenții, articole publicate în presă și mărturii, lăsate de oamenii politici ai vremii¹³⁰.

A doua monografie, aparținând lui Anastasie Iordache, este o lucrare de mari proporții (591 de pagini), valorificând un imens material documentar¹³¹. Cele mai multe materiale bibliografice sunt din perioada interbelică, autorul încercând să reconstituie personalitatea lui Brătianu, pornind de la mentalitatea existentă atunci¹³². Lucrarea prezintă numeroase date politice, economice, sociale și diplomatice, în care șeful partidului liberal s-a angrenat și asupra căroră și-a pus amprenta¹³³. Nu putem omite însă existența unor

¹²⁴ Vezi lucrările despre Ion Antonescu, despre Hitler și Stalin.

¹²⁵ Vezi: Ioan Scurtu, **Ion I.C. Brătianu. Activitatea politică**, București, Editura Museion, 1992; Anastasie Iordache, **Ion I.C. Brătianu**, București, Editura Albatros, 1994.

¹²⁶ Dan A. Lăzărescu, **Ion I.C. Brătianu. Omul Marii Uniri**, în *Magazin Istoric*, Seria nouă, Anul XXVIII, nr. 8 august 1994, p. 39.

¹²⁷ Ioan Scurtu, **Ion I.C. Brătianu. Activitatea politică**, p. 102.

¹²⁸ **Ibidem**, p. 9.

¹²⁹ **Ibidem**.

¹³⁰ **Ibidem**, p. 103-142.

¹³¹ Anastasie Iordache, **op.cit.**, 1994.

¹³² **Ibidem**, p. 562-564.

¹³³ **Ibidem**, p. 119-302.

limite în ceea ce privește structurarea materialului, în sensul că există o disproporție evidentă între capitolele consacrate lui Brătianu până în 1918 și capitolele legate de activitatea sa, după Marea Unire.

Menționăm că asupra unor aprecieri, considerate de noi subiective, nu putem fi de acord, mai ales în timpul pregătirii și desfășurării războiului de întregire a neamului¹³⁴.

Perioada primului război mondial și a pregătirilor pentru realizarea Marii Uniri și-a găsit concretizarea într-o serie de lucrări¹³⁵, investigând toate aspectele, de la lucrările de sinteză¹³⁶, până la monografiile speciale, dedicate unor personalități¹³⁷, sau unor aspecte politice¹³⁸ și diplomatice¹³⁹.

Multe din lucrări au fost publicate în perioada interbelică, dar au fost reeditate după 1989¹⁴⁰. Cum era firesc, cele mai multe lucrări sunt legate de Basarabia și Bucovina, ținând cont că asupra acestor provincii istorice, interdicțiile au fost destul de draconice¹⁴¹. Pentru Transilvania, lucrarea unui istoric american referitoare la formarea conștiinței naționale și la acțiunea politică a românilor din această provincie până la unirea cu România¹⁴², este semnificativă.

Toate lucrările mai sus menționate reușesc, printr-o abordare variată, să creeze imaginea efortului național în vederea realizării Marii Uniri. În privința

¹³⁴ *Ibidem*, p. 355-398.

¹³⁵ Vezi: Stelian Neagoe, **Istoria unirii românilor**, volumul II, București, Editura Diogene, 1993; C.Gh. Marinescu, **Epopeea Marii Uniri**, Galați, Editura Porto Franco, 1993.

¹³⁶ Vezi: Gheorghe Platon, **De la constituirea națiunii la Marea Unire**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1995; Zorin Zamfir, Jean Baci, **Primul război mondial**, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995.

¹³⁷ Vezi: Ion Bulei, Gabriel Badea Păun, **Monarhi europeni. Marile modele (1848-1914)**, București, Editura Silex, 1997.

¹³⁸ Vezi: Jacques Le Rider, **Mitteuropa**, Iași, Editura Polirom, 1997; Gheorghe Ciorănescu, **Românii și ideea federalistă**, București, Editura Enciclopedică, 1996.

¹³⁹ Gheorghe Cliveti, **România și crizele internaționale (1853-1913)**, Iași, Editura Fundației “Axis”, 1997; Titu Maiorescu, **România, războaiele balcanice și Cadrilaterul**, București, Editura Machiavelli, 1995.

¹⁴⁰ Pamfil Șeicaru, **România în marele război**, Editura Eminescu, 1994.

¹⁴¹ Vezi: A. Boldur, **Istoria Basarabiei**, București, Editura Victor Frunză, 1992; Ștefan Ciobanu, **Basarabia**, Chișinău, 1992; Ștefan Ciobanu, **Unirea Basarabiei**, Chișinău, Editura Universitas, 1993; Constantin Aldea, **Pagini dintr-o istorie zbuciumată**, București, Editura Academiei de înalte studii militare, 1993; **Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România (1917-1818)**, Chișinău, Editura Hyperion, 1995; Iurie Colesniuc, **Basarabia necunoscută**, Chișinău, Editura Universitas, 1993; Paul Cernovodeanu, **Basarabia**, București, Editura Albatros, 1993; **Istoria Basarabiei. De la începuturi până în 1994**, București, Editura Tempus, 1994; Ion Nistor, **Istoria Basarabiei**, Chișinău, Cartea moldovenească, 1991; idem, **Istoria Bucovinei**, București, Editura Humanitas, 1991.

¹⁴² Keith Hitchins, **Conștiința națională și acțiunea politică la românii din Transilvania, 1868-1918**, vol. II, Cluj, Editura Dacia, 1992.

vieții politice interne¹⁴³, lucrările sunt mult mai numeroase, pornind de la ideea restructurării imaginii despre perioada interbelică¹⁴⁴, accentul punându-se pe partidele politice¹⁴⁵ și doctrinele care s-au vehiculat în viața politică¹⁴⁶. Nu sunt omise nici personalitățile¹⁴⁷, care au activat în această perioadă, literatura memorialistică jucând un rol precumpănitor¹⁴⁸.

Dintre aceste lucrări, se detașează prin profunzimea analizei și prin evidențierea raporturilor dintre partidele politice, lucrarea profesorului Ion Ciupercă¹⁴⁹, la care adaugăm lucrările aparținând profesorului Ioan Scurtu, **Criza dinastică din România și Istoria României în anii 1918-1940**. Din păcate, lucrarea **Democrația la români (1866-1939)**, este o reluare a unei lucrări mai vechi, fără să fie înlăturată definitiv metodologia caracteristică materialismului istoric.

Istoria vieții politice românești nu poate fi înțeleasă decât pornind de la analiza sistemului contribuțional, de la modul în care se aplică acest sistem în țara noastră. Pe bună dreptate, Elodor Focșăneanu afirmă că această

¹⁴³ Vezi: Gh. Iacob și Luminița Iacob, **Modernizare – europeanism, Românii de la Cuza-Vodă la Carol al II-lea**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1995; Ioan Scurtu, **Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură**, București, Editura Didactică și pedagogică, R.A.; Ioan Scurtu, Ion Bulei, **Democrația la români, 1866-1938**, București, Humanitas, 1990; Apostol Stan, **Puterea politică și democrație în România, 1859-1918**, București, Editura Albatros, 1995; I. Ciupercă, **Opoziție și putere în România anilor 1922-1928**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1994; Ioan Scurtu, **Criza dinastică din România**, Editura Enciclopedică, 1996; Ion Mamina, **Consiliul de coroană**, Editura Enciclopedică, 1997.

¹⁴⁴ Vezi: Angela Banciu, **Istoria vieții constituționale în România, 1866-1991**, București, Casa de editură și presă Șansa S.R.L., 1996; Elodor Focșăneanu, **Istoria constituțională a României, 1859-1991**, București, Humanitas, 1992; **Constituția din 1923 în dezbaterile contemporanilor**, București, Editura Humanitas, 1990.

¹⁴⁵ Vezi: Ion Căpreanu, **Partide și idei politice în România – 1880-1947**, București, Editura Didactică și pedagogică, R.A.; P.P. Negulescu, **Partidele politice**, București, Editura Garamond.

¹⁴⁶ Vezi: Dan A. Lăzărescu, **Introducere în istoria liberalismului european și în istoria P.N.L. din România**, Editura Viitorul românesc, 1996; Ștefan Zeletin, **Neoliberalismul**, București, Editura Scripta, 1992; Gheorghe Cliveti, **Liberalismul românesc**, Iași, Editura Axis Universitaria, 1996; Constantin Nica, **Liberalismul în societatea modernă**, București, Editura Noua Alternativă; Apostol Stan, Mircea Iosa, **Liberalismul politic în România**, București, Editura Enciclopedică, 1996.

¹⁴⁷ Vezi: Ioan Scurtu, **Iuliu Maniu**, București, Editura Enciclopedică, 1995; Idem, **Regele Ferdinand (1914-1927)**, București, Editura Garamond; Dumitru Suciu, **Monarhia și făurirea României Mari**, București, Editura Albatros, 1997; **Ion Mihalache în fața istoriei**, Editura Gândirea românească.

¹⁴⁸ Vezi: Alexandru Averescu, **Notițe zilnice din război**, vol. I-II, București, Editura Militară, București, 1992; Alexandru Marghiloman, **Note politice**, vol. I-III, București, Editura Machiavelli, 1995; Armand Călinescu, **Discursuri parlamentare, 1926-1933**, vol. I, București, Imprimeria națională, 1938; Stelian Popescu, **Memorii**, București, Editura Majadahonda, 1994; Alexandru Vaida Voevod, **Memorii**, vol. I-II, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1995.

¹⁴⁹ Ion Ciupercă, **Opoziție și putere în România anilor 1922-1928**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1994, p. 65.

Constituție din 1923 a fost apreciată „ca una din constituțiile cele mai liberale din Europa”¹⁵⁰, în schimb, „în timpul aplicării ei a dezvăluit o serie de limite și uneori chiar contraste între principiile afirmate și realizarea lor practică”¹⁵¹. Lucrările dedicate partidelor politice și în special doctrinelor politice au fost întotdeauna supuse unei analize atât sociologice, dar și unei analize în care partizanatul politic și-a pus amprenta permanent¹⁵². În schimb, literatura memorialistică trebuie privită cu multă suspiciune, deoarece autorii, subiectivi ca oameni politici, nu au omis „să-și încondeieze adversarii politici, ori de câte ori au avut de plătit anumite polițe”. „Știrbei se încumetase să joace o partidă grea. Știa că Brătianu era să fie împotriva lui, fiindcă Brătianu avea nevoie de el la urechea Regelui, iar nu pe scaunul său prezidențial, fie și numai ca interimar”¹⁵³.

Înțelegerea fenomenelor din perioada interbelică nu poate fi realizată decât cu sprijinul cunoașterii politicii economice, a istoriei economiei naționale. Pe lângă editarea lucrării fundamentale, aparținând lui Virgil Madgearu, *Evoluția economiei românești*, după războiul mondial, investigație apreciată de toți economiștii contemporani ca o lucrare serioasă și fundamentală¹⁵⁴, lucrarea **Modernizarea României contemporane** este una ce se impune prin interpretarea și reevaluarea conceptului de modernizare a economiei românești. În schimb, cartea lui Gheorghe Iacob, **Economia României (1859-1939)**, este o investigație inedită în cercetarea fenomenului economic românesc, alături de datele statistice, întâlnindu-se legislația specifică fiecărei perioade și doctrinele economice care au fost promovate de principalii artizani ai istoriei gândirii românești¹⁵⁵. Fiecare economist are o fișă personală cu date biografice, la care se adaugă fragmente din principalele lor lucrări¹⁵⁶. Ilie Puia și Iustin Tambozi, în lucrarea **Istoria economiei naționale**, prezintă o structură clasică a economiei românești, ajungând la concluzia, că: politica economică interbelică a fost un factor de stimulare a vieții economice, „fără să vadă și dezarticulațiile produse în această

¹⁵⁰ Elodor Focșeneanu, **Istoria constituțională a României (1859-1991)**, București, Editura Humanitas, 1992, p. 162.

¹⁵¹ Anglea Banciu, **Istoria vieții constituționale în România, (1866-1991)**, București, Casa de editură și presă Șansa S.R.L., 1996, p. 116.

¹⁵² Vezi: Ion Căpreanu, **Partide și idei politice în România (1880 – 1947)**, București, Editura Didactică și pedagogică, R.A., p. 197.

¹⁵³ Constantin Argentoianu, **Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri**, vol. VII, Editura Machiavelli, București, 1996, p. 106

¹⁵⁴ Virgil Madgearu, **Evoluția economiei românești după războiul mondial**, Editura Științifică, 1995.

¹⁵⁵ Ion Saizu, **Modernizarea României contemporane**, București, Editura Academiei Române, 1991.

¹⁵⁶ Gheorghe Iacob, **Economia României (1859-1939)**, Iași, Editura Fundației „Axix”, 1996.

economic”¹⁵⁷.

Interesul pentru politica externă a României a fost și mai stimulat prin posibilitatea unor investigații în arhivele străine și prin contactul nemijlocit cu literatura istorică și cu istoricii din celelalte țări europene sau americane.

O pagină interesantă se referă la pregătirea și desfășurarea războiului de întregire a neamului, moment crucial pentru situația României din acel timp. În acest sens, importante sunt lucrările elaborate de Viorica Moisuc¹⁵⁸, V.Fl. Dobrinescu¹⁵⁹, I. Ciupercă¹⁶⁰, Emilian Bold¹⁶¹, Nicolae I. Arnăutu¹⁶².

În lucrarea Vioricăi Moisuc, autoarea încearcă, pe baza unor documente inedite, să pună în valoare situația României după anul 1918, cu factorii de securitate și insecuritate ce se manifestau în întreaga lume și care, amplificați treptat au dus la izolarea politică de mai târziu. Autoarea ajunge la concluzia, că „poziția Franței și Marii Britanii față de cea mai puternică forță politică și economică revizionist, revanșardă – Germania, avea să stimuleze și revizionismul ungar, în anii ce vor urma”¹⁶³. Același lucru, dar pe un alt plan, îl concluzionează V.Fl. Dobrinescu, care afirmă că „un prim moment care a dus la încordarea raporturilor României cu marile puteri, a fost legat de semnarea Tratatului de la Versailles cu Germania”¹⁶⁴. Profesorul Ion Ciupercă își propune să facă o analiză a politicii marilor puteri, pornind de la interesele egoiste ale acestora și de la măsurile obstrucționiste luate în timpul războiului față de România. Concluzia autorului este, că, „La Conferința de Pace, disensiunile continuă să se acumuleze mai ales în perioada pregătirii proiectului de tratat cu Austria. Maniera în care marile puteri recunosc unitatea națională a României, prin acest tratat explică părăsirea Conferinței de către delegația condusă de Ion I.C. Brătianu”¹⁶⁵. Profesorul Emilian Bold apreciază de la început că „sistemul de pace încheiat la Paris a fost unul din

¹⁵⁷ Ilie Puia și Justin Tambozi, **Istoria economiei naționale**, Constanța, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, 1993, p. 194.

¹⁵⁸ Viorica Moisuc, **Premisele izolării politice a României (1919-1940)**, București, Humanitas, 1991.

¹⁵⁹ V.Fl. Dobrinescu, **România și sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919-1923)**, Iași, Institutul european, 1993.

¹⁶⁰ I. Ciupercă, **România în fața recunoașterii unității naționale. Repere**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1996.

¹⁶¹ Emilian Bold, **Diplomația de conferințe**, Iași, Editura Junimea, 1991.

¹⁶² Nicolae I. Arnăutu, **12 invazii rusești în România**, București, Editura Saeculum I.O., 1996.

¹⁶³ Viorica Moisuc, **Premisele izolării politice a României (1919-1940)**, București, Humanitas, 1991, p. 118.

¹⁶⁴ V.Fl. Dobrinescu, **România și sistemul tratatelor de pace de la Paris (1919-1923)**, Iași, Institutul european, 1993, p. 53.

¹⁶⁵ I. Ciupercă, **România în fața recunoașterii unității naționale. Repere**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1996, p. 25.

cele mai democratice sisteme cunoscute până atunci”¹⁶⁶, propunându-și să analizeze două probleme fundamentale, care au generat un șir de conferințe cu caracter internațional: problema securității Franței la granița sa cu Germania și problema reparațiilor de război. Atmosfera existentă în timpul Conferinței de pace de la Paris este ilustrată, mai pregnant, susținem noi, prin caracterizarea celor „patru mari”, „formația lor politică și intelectuală, mentalitatea și obiectivele urmărite, limitele, ca și părțile pozitive, ale celor care au deținut puterea la Conferință se integrează organic realităților istorice concrete ale momentului și oferă măsura înțelegerii conținutului păcii și a rezultatelor ei”¹⁶⁷. Cartea lui Nicolae I. Arnăutu tratează una din cele mai importante probleme ale României în epoca modernă și contemporană, anume, rolul Rusiei țariste și comuniste în devenirea noastră istorică. Autorul consideră, că prin intrarea României în război (1916-1920) s-a oferit armatelor țariste șansa pentru a X-a invazie rusă. „Faptul că trupele rusești promise nu ajungeau niciodată pe câmpul de bătălie la timp, că armamentele trimise de aliați erau reținute în Rusia, ținea pur și simplu de boicotaj. Rusia voia ca România să nu aibă succese militare în acest război, iar revendicările sale naționale legitime să nu fie satisfăcute după victorie, contrar promisiunilor făcute în tratatul de alianță”¹⁶⁸.

Lucrarea lui Romulus Seišanu se înscrie în suita de studii apărute în perioada de dinainte și de după primul război mondial, pe tema națiunii, cele mai multe dintre aceste lucrări se circumscriu sferei dreptului internațional public și dezbate aspectele juridice ale legii naționalităților. Volumul¹⁶⁹ constituie, cel puțin pentru momentul când a apărut, o primă analiză sistematică a elementelor constitutive ale națiunii și naționalității. Concluzia finală a autorului este, bazându-se și pe o cercetare geografică, că „limitele blocului românesc nu sunt nicăieri niște fruntare naturale”, că răspândirea românilor dincolo de granițele actuale (1935 – n.n.) e „rezultatul unui echilibru mai mult sau mai puțin insolubil între forțele de expansiune ale diferitelor popoare”¹⁷⁰.

Diplomatul Frederic C. Nanu ne-a lăsat o lucrare, **Politica externă a României (1918-1939)**, din păcate neterminată și, probabil, cea mai completă sinteză privind relațiile internaționale ale României în perioada 1919-1933.

¹⁶⁶ Emilian Bold, **Diplomația de conferințe**, Iași, Editura Junimea, 1991, p. 7.

¹⁶⁷ **Ibidem**, p. 21.

¹⁶⁸ Nicolae I. Arnăutu, **12 invazii rusești în România**, București, Editura Saeculum I.O., 1996, p. 141.

¹⁶⁹ Romulus Seišanu, **Principiul naționalităților**, București, Editura Albatros, 1996.

¹⁷⁰ **Ibidem**, p. 319.

Autorul, bun cunoscător al diplomației românești, susține, că „una din consecințele nefericite ale punctelor de vedere divergente ale guvernului român și ale celor trei mari puteri, alături de lipsa de informații privind condițiile din România a fost o antipatie personală față de delegații români cu care șefii anglo-saxoni, foarte rar au purtat convorbiri”¹⁷¹.

Atitudinea demnă a lui Brătianu, insistențele sale în raport cu reprezentanții marilor puteri, „i-a adus asemenea nepopularitate în cercurile anglo-saxone, care s-au plâns întotdeauna de viclenia, oportunismul și lipsa de principii ale politicienilor est-europeni”¹⁷². După ce face o analiză serioasă a tratatelor de la Locarno, Frederic C. Nanu consideră, că “cea mai mare slăbiciune a tratatelor de la Locarno a fost faptul că ofereau doar în mică măsură, securitatea față de Rusia”¹⁷³.

Cele mai multe dintre lucrări sunt legate de personalitatea lui Nicolae Titulescu¹⁷⁴. Toate aceste lucrări au meritul de a pune în discuție o serie de documente, care nu au putut fi valorificate în timpul regimului comunist, dând, și-n același timp, conturând mai mult personalitatea lui Nicolae Titulescu. „Nicolae Titulescu nu a fost un diplomat de carieră, ci un om politic – diplomat care a exprimat tendințele unei epoci istorice pe plan intern și internațional. El a fost diplomatul preocupat să aplice în practică ideile gânditorului, ale juristului animat de respectul dreptului, a dat expresie tendințelor înaintate pe planul relațiilor internaționale, ale timpului său, a fost, prin impresionanta sa viziune, Talleyrandul epocii interbelice”¹⁷⁵. Elaborată cu peste 58 de ani în urmă, lucrarea **Politica externă a României** a lui Nicolae Titulescu n-a putut fi tipărită până acum, datorită unei conjuncturi politice complexe, potrivnice, întâlnite pe parcursul acestui interval de ani, în care patimile și răutățile au fost mai presus decât interesele țării. Lucrarea are o structură aparte, fiind motivată în a explica contemporanilor, acțiunile întreprinse de Titulescu, vizând politica externă a României, atâta timp cât s-a aflat în serviciul țării¹⁷⁶. Ideile, argumentele, considerentele istorice și social-

¹⁷¹ Frederic C. Nanu, **Politica externă a României (1919-1933)**, Iași, Institutul european, 1993, p. 67.

¹⁷² **Ibidem**, p. 68.

¹⁷³ **Ibidem**, p. 103.

¹⁷⁴ Vezi: V.Fl. Dobrinescu, **Diplomația României. Nicolae Titulescu și Marea Britanie**, Iași, Editura Moldova, 1991; Nicolae Titulescu, **Documente confidențiale**, București, Editura Academiei Române, 1992; V.Fl. Dobrinescu, **Plata și răsplata istoriei. Titulescu, Antonescu și relațiile anglo-române din anii '20**, Focșani, Editura Neuron, 1995; Gheorghe Barbul și Ion Solacolu, **Schimbarea alianțelor României**, Iași, Institutul European, 1995.

¹⁷⁵ Nicolae Titulescu, **Documente confidențiale**, București, Editura Academiei Române, 1992, p. 23-24.

¹⁷⁶ Idem, **Politica externă a României (1937)**, București, Editura Enciclopedică, 1994.

politice cuprinse în documentul studiu îl fac pe Nicolae Titulescu un strălucit om de stat, animat de un fierbinte patriotism, care și-a închinat viața slujirii intereselor fundamentale ale României. „Politica mea externă bazată pe securitate colectivă și pacea indivizibilă, politica mea care vizează constituirea unui front unit al victimelor posibile ale unei agresiuni împotriva frontului unit al agresorilor posibili”, politică care nu mai primea aprobarea lui Gheorghe Tătărașcu, este înlocuită prin altă politică, „sau mai degrabă printr-o tendință spre izolare, prin neutralitatea României”¹⁷⁷. Nicolae Titulescu se întreba, atunci, cu îngrijorare, „cum poate fi înfăptuită în practică o asemenea politică în condițiile în care România este vecină cu U.R.S.S., care la rândul ei este aliată a Franței și Cehoslovaciei”¹⁷⁸. Fără să dea un răspuns concret, dar destul de sceptic, Titulescu conchidea „În orice caz, revenirea la politica tradițională a țării este o problemă mult mai complicată decât s-ar presupune în România și-n străinătate”¹⁷⁹.

Relațiile româno-ungare s-au bucurat de atenția cercetătorilor și specialiștilor militari¹⁸⁰, datorită evoluției lor într-un context în care, s-a ajuns la o confruntare militară, după ce războiul se încheiase practic în Europa. Dacă Nicolae Iorga găsește rădăcinile revizionismului ungar în politica „tradițională” dusă de nobilimea maghiară, „care a văzut deodată prăbușindu-se edificiul ce adăpostea ambiția și favoriza iluziile imperialiste ale săi”¹⁸¹, Ion Calafeteanu susține că destrămarea Austro-Ungariei și, în special, Tratatul de la Trianon a constituit „certificatul mortuar al Ungariei istorice”, care a declanșat „acea propagandă șovină, plină de ură, dusă cu atâta insistență, cu atâtea eforturi materiale și intelectuale, cu recurgerea la atâtea minciuni și falsuri”, căreia i s-au subordonat orice alte priorități și i s-au oferit alte principii”¹⁸².

Profesorul Valeriu Fl. Dobrinescu considera însă că revizionismul maghiar a atins o fază deosebită prin politica guvernului Kun, față de chestiunea Transilvaniei, unde spera să primească un sprijin consistent din

¹⁷⁷ *Ibidem*, p. 56.

¹⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁷⁹ *Ibidem*.

¹⁸⁰ Vezi: Constantin Bușe, Nicolae Dascălu, **Nicolae Iorga și revizionismul maghiar**, București, Editura Universității, 1993; Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, **În apărarea României Mari. Campania unei armate române din 1918-1919**, București, Editura Enciclopedică, 1994; Ion Calafeteanu, **Revizionismul ungar și România**, București, Editura Enciclopedică, 1995; Valeriu Florin Dobrinescu, **România și Ungaria, de la Trianon la Paris (1920-1947)**, Editura Viitorul Românesc, 1996; Ioan Țepelea, **1918-1920, o campanie pentru liniștea Europei**, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996.

¹⁸¹ Constantin Bușe, Nicolae Dascălu, **Nicolae Iorga și revizionismul maghiar**, p. 26.

¹⁸² Ion Calafeteanu, **Revizionismul ungar și România**, p. 17.

partea socialiștilor români¹⁸³. Intervenția Armatei române în intervalul noiembrie 1918-august 1919 a permis zdrobirea definitivă a Armatei Roșii maghiare și ocuparea Budapestei, la începutul luni august 1919. „Așa cum au relevat mulți observatori politici și militari contemporani, cauza pe care a apărut-o atunci România a avut și o reală dimensiune general – europeană, acțiunea ei de apărare a frontierelor României Mari barând, totodată, marea bolșevică spre centrul continentului”¹⁸⁴.

Ion Țepelea completează această afirmație, arătând că ea (intervenția română în Ungaria – n.n.) a redat Aliatilor și Asociaților acestora „liniștea necesară încheierii tratatelor de pace”¹⁸⁵.

Relațiile româno-ruse constituie, dincolo de interesul strict al istoriei, un interes special, dat fiind vecinătatea între cele două țări, dar mai ales obsesia rusă pentru cercurile politice conducătoare, dar și pentru marea masă a poporului român¹⁸⁶. Ion Constantin aduce temei o informație bogată și o interpretare obiectivă făcută din perspectiva intereselor României. Autorul insistă asupra Actului Unirii Basarabiei, afirmând că Marile Puteri „recunoscând rând pe rând puterea sovietică, guvernele semnatare ale tratatului au omis să ceară recunoașterea acestuia de către Moscova”¹⁸⁷. Acesta a fost elementul, care a îndemnat în mod expres Moscova să conteste granițele României, Basarabia constituind un obiectiv fundamental urmărit cu perseverență în întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale. În scopul promovării intereselor sale, U.R.S.S. a folosit partidele comuniste afiliate la Internaționala a III-a – inclusiv P.C. din România¹⁸⁸. La presiunea exercitată de Marile Puteri apusene pentru care „existența Rusiei Sovietice” devenise o circumstanță fericită, în structura politicii europene s-a ajuns la negocierile româno – sovietice de la Viena, din martie-aprilie 1924, care sunt pentru Mihail Sturdza dovada unei politici puțin chibzuite practicate de guvernul român¹⁸⁹.

¹⁸³ Valeriu Florin Dobrinescu, **România și Ungaria, de la Trianon la Paris (1920-1947)**, p. 29.

¹⁸⁴ Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, **În apărarea României Mari. Campania unei armate române din 1918-1919**, p. 333.

¹⁸⁵ Ioan Țepelea, **1918-1920, o campanie pentru liniștea Europei**, p. 7.

¹⁸⁶ Vezi: Marin C. Stănescu, **Moscova, Cominternul Filiera comunistă balcanică și România (1919-1943)**, București, Editura Silex, 1994; Ion Constantin, **România, Marile puteri și problema Basarabiei**, București, Editura Enciclopedică, 1995; Mihail Sturdza, **România și sfârșitul Europei. Amintiri din Țara pierdută**, Alba Iulia, Editura Fronde, 1994.

¹⁸⁷ Ion Constantin, **România, Marile puteri și problema Basarabiei**, p. 24.

¹⁸⁸ Marin C. Stănescu, **Moscova, Cominternul Filiera comunistă balcanică și România (1919-1943)**, p. 23.

¹⁸⁹ Mihail Sturdza, **România și sfârșitul Europei. Amintiri din Țara pierdută**, p. 63.

Relațiile româno-americane sunt puse în discuția a două lucrări, ce s-au bucurat de interesul, atât al specialiștilor, cât și cititorilor obișnuiți¹⁹⁰. Ion Stanciu consideră că relațiile româno-americane au evoluat rapid, în special în intervalul 1914-1916 și în mod special în timpul războiului. Cu toate că cele două țări „au fost aliați fără alianță”¹⁹¹. Tăcerea Washingtonului în legătură cu aspirațiile noastre naționale a constituit „un motiv de îngrijorare, chiar dacă nu a căpătat amploarea unei recunoașteri publice”¹⁹².

Deși cuprinde numeroase studii, ne-am oprit asupra unuia sub semnătura lui Gheorghe I. Florescu, intitulat **Idealul național și propaganda românească în America**, în care autorul arată că „cei mai mulți dintre români care au făcut propagandă în America nu aveau un statut oficial, acționând ca persoane particulare”¹⁹³.

Două lucruri de sinteză, aparținând aceluiași autor, Nicolae Ciachir, tratând două de real interes pentru istoria politică și diplomatică, scot în evidență jocul politic al marilor puteri în raport cu România.

În lucrarea **Marile Puteri și România (1856-1947)**, autorul insistă, foarte mult, asupra rolului emigranților români aflați în Franța, Anglia, Italia, Rusia și S.U.A. care au militat pentru cauza românească și care au reușit să atragă o serie de oameni politici, personalități ale vieții științifice și culturale ce au militat pentru cauza românească¹⁹⁴.

Lucrarea **Istoria politică a Europei, de la Napoleon la Stalin**, încearcă să reconstituie o perioadă de 150 de ani, sub impactul unor mari personalități, care „avut în mână” destinul acestui continent. Deși dispune de numeroase sinteze și studii de referință, în capitolul VII evenimentele nu sunt structurate logic, creând impresia unor acțiuni politice și diplomatice lipsite de rațiune.

O concluzie care s-a desprins este că „Prezența României ca membră fondatoare a Societății Națiunilor (1919) a permis diplomației românești să ducă o politică suplă și constructivă”¹⁹⁵.

Volumul de amintiri aparținând lui Raoul Bossy ne permite să pătrundem în viața politică românească prin intermediul unui abil politician și diplomat. Trecând peste influența pe care o exercita Ion I.C. Brătianu asupra

¹⁹⁰ Vezi: Ion Stanciu, **Aliați fără alianță. România și Statele Unite (1914-1920)**, București, Editura Albatros, 1992; **Relații româno-americane în timpurile moderne**, Iași, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, 1993.

¹⁹¹ Ion Stanciu, **Aliați fără alianță. România și Statele Unite (1914-1920)**, p. 41.

¹⁹² *Ibidem*, p. 81.

¹⁹³ **Relații româno-americane în timpurile moderne**, p. 204.

¹⁹⁴ Nicolae Ciachir, **Marile Puteri și România, (1856-1947)**, București, Editura Albatros, 1996, p. 181.

¹⁹⁵ Idem, **Istoria politică a Europei de la Napoleon la Stalin**, Editura Oscar Print, 1997, p. 225.

sa, Raoul Bossy mărturisește impresia puternică făcută de Brătianu la Conferința de la Genova, din aprilie-mai 1922: „Mi se păru ca un stejar cu rădăcinile adânc înfipite în țărâna românească”¹⁹⁶, gata oricând să apere interesele României. Când Cicerin a ridicat chestiunea Basarabiei, Brătianu „a cerut îndată cuvântul și, într-o declarație foarte scurtă, dar hotărâtă, a precizat că acel ținut vechi moldovenesc s-a rupt de Împărăția rusească, care-l anexase, s-a proclamat de sine stătător și apoi, din voința sa nesilită, a cerut alipirea la România”¹⁹⁷. Era încă o dovadă a tenacității și consecvenței diplomatului Brătianu.

Într-o perioadă atât de scurtă au fost elaborate o serie de istorii generale românești, tocmai pentru a acoperi „lipsa” unor lucrări care să corespundă „unor” istorii sincere sau adevărate. Pe această linie, se înscrie **Istoria Românilor**, apărută sub egida Ministerului Științei și Învățământului din Republica Moldova, **Istoria Românilor** sub egida Universității „Al.I. Cuza” Iași, precum și lucrarea **Cum s-a înfăptuit România modernă**, apărută la Editura Universității Iași. Lucrările au marele merit de a nuanța fenomenul istoric și de a-l corela cu evenimentele externe, integrând istoria românească în istoria europeană. „România întregită s-a realizat – și faptul nu a rămas fără urmări – pe cale democratică, prin adunări cu caracter plebiscitar. Documentele adoptate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia au exprimat poziția de ansamblu a națiunii române în epocă; consemnând Unirea, acestea au precizat, în același timp, sensul dezvoltării democratice a societății românești și au formulat principiile conviețuirii poporului român cu naționalitățile conlocuitoare”¹⁹⁸.

Discuțiile care s-au născut după război privind calea de dezvoltare a economiei românești a favorizat existența unor partide divergente între partidele politice, între doctrinarii acestor partide. Politica impusă prin doctrina „prin noi înșine”, aplicarea ei în cadrul guvernării liberale (1922-1926) a făcut ca industria să cunoască un ritm ridicat și a atins, în anul 1938 punctul maxim. „Industria României a fost una dintre cele mai dinamice din Europa, fapt semnificativ, chiar dacă el se explică, în primul rând, prin nivelul scăzut, în comparație cu principalele state occidentale”¹⁹⁹.

¹⁹⁶ Raoul Bossy, **Amintiri din viața diplomatică**, vol. I (1918-1937), București, Editura Humanitas, 1993, p. 82.

¹⁹⁷ **Ibidem**, p. 85.

¹⁹⁸ Gh. Platon, V. Russu, Gh. Iacob, V. Cristian, I. Agrigoroaie, **Cum s-a înfăptuit România modernă**, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1993, p. 314.

¹⁹⁹ **Istoria Românilor. Epoca contemporană**, Chișinău-Galați, 1992, p. 36.

O lucrare echilibrată, bazată pe o actualizare a informației, dar și a prelucrării ei, ultima sinteză apărută la Iași are și un alt merit, pe lângă valoarea intrinsecă, acela că se adresează românilor aflați în afara granițelor actuale. Autorii consideră că „România întregită nu a fost numai o Românie mai mare, ci și una mai democratică, în raport cu cea antebelică. Cu toate imperfecțiunile și păcatele sale, regimul politic din perioada 1919-1938 marchează, deocamdată, apogeul democrației în țara noastră”²⁰⁰.

Lucrarea lui Ion Bulei, **Scurtă istorie a românilor**, își propune ca în cele 219 pagini să realizeze o „istorie de buzunar”, scrisă într-un limbaj accesibil, făcând precizări bibliografice și cu o anexă în care găsim cele mai importante date despre domnitorii români, relații diplomatice ale României, organizații guvernamentale cu vocație universală, la care România este parte. Lucrarea este de actualitate și face o bună popularizare istoriei²⁰¹.

O lucrare publicată în străinătate, **Istoria Românilor de la origini până în zilele noastre**, apărută în 1984 va ajunge la București, prin grija Editurii Humanitas în 1992. Lucrare de excepție desfășurată în România la Universitatea București. După cum mărturisește autorul „am simțit nevoia unei cărți simple, oneste, scurte și clare, care să trateze istoria românilor obiectiv, într-o perspectivă lungă și în afara pasiunilor de moment”. În capitolul V, **De la România Mare la democrația populară**, autorul acordă un spațiu important regimului politic, economiei și societății, în perioada 1918-1938, concluzionând că „în anul 1926, Partidul Liberal se afla în culmea puterii și influenței sale, încheindu-și o misiune istorică, începută la 1848”²⁰².

Lucrarea lui Iosif Constantin Drăgan nu se ridică nici pe departe la intenția mărturisită de autor, ea fiind subiectivă în interpretare, dar în special în prelucrarea informației. Așa se ajunge, ca autorul să afirme că „în timp ce I.C. Brătianu reușise să-l convingă pe Carol al II-lea să renunțe la tron (4 ianuarie 1926), Iuliu Maniu îi facilitează acestuia revenirea în țară în 1930”²⁰³. Aceste afirmații, ca și altele, ne scutesc de comentarii. Deși titlul este incitant, lucrarea **O istorie sinceră a poporului român** a trezit numeroase comentarii, fiind accesibilă unui public foarte larg. Datele legate de tema de care ne ocupăm nu au fost chiar atât de sincere și nu au adus ineditul în conținutul lor. Autorul exagerează greșelile existente în timpul războiului, greșelile asumate

²⁰⁰ **Istoria Românilor. Compendiu**, Editura Cultura fără frontiere, 1996, p. 287.

²⁰¹ Ion Bulei, **Scurtă istorie a românilor**, București, Editura Meronia, 1996.

²⁰² Vlad Georgescu, **Istoria Românilor de la origini până în zilele noastre**, Ediția a III-a, București, Humanitas, 1992, p. 205.

²⁰³ Iosif Constantin Drăgan, **Istoria Românilor**, București, Editura Europa Nova, 1993, p. 203.

chiar de către Brătianu, minimalizând însă aspectele pozitive²⁰⁴. Apoi în text sunt și unele contradicții între afirmații, precum cea în care „Brătianu a pregătit intrarea în Război a României”²⁰⁵, în schimb, în paginile următoare, același autor, Florin Constatiniu, afirmă că „Guvernul liberal a angajat România în război cu armata nepregătită, a subevaluat capacitatea de ripostă a adversarului și a întemeiat planurile de luptă pe promisiunile aliaților”²⁰⁶. Subiectivitatea autorului este împinsă la maxim atunci când afirmă că „Averescu, venit la putere pe un extraordinar val de popularitate, în 1920, nu s-a folosit de el, ci a rămas – a fost bine, a fost rău? – respectuos față de rânduielile constituționale și s-a lăsat înlăturat de la putere de atotputernicul Brătianu prin regele Ferdinand”²⁰⁷.

Lucrarea americanului Keith Hitchins este interesantă prin viziunea diferită asupra istoriei românești, în care, pe lângă elemente de istorie propriu-zisă se întâlnesc și elemente de civilizație. Cel mai interesant capitol se referă la marea dezbatere de după primul război mondial, în care s-au înfruntat ideologii de diferite culori politice, concepții și mentalități, care au încercat prin soluțiile propuse, să orienteze evoluția României contemporane. De aici, „Principala problemă a vieții politice românești în perioada interbelică a fost confruntarea între democrație și autoritarism”²⁰⁸. Nu putem omite din această prezentare fondurile arhivistice pe care le-am consultat (**Fondul Propagandei Naționale, Fondul Brătianu, Fondul Casei Regale** etc.). Presa vremii (*Curentul, Cuvântul, Neamul românesc, Aurora, Viitorul* etc.) ca și numeroasele enciclopedii care sintetizează imaginea personalității lui Brătianu.

Cu toată literatura atât de bogată despre Brătianu și personalitatea acestuia, există totuși o latură mai puțin cunoscută și tangențial pusă în valoare. Ea se referă la Ion I.C. Brătianu, promotor al liberalismului, ca doctrinar și practician al acestuia²⁰⁹.

Notre propos vise l'analyse de l'image de Ion I.C. Brătianu telle qu'elle l'est

²⁰⁴ Florin Constantin, **O istorie sinceră a poporului român**, București, Editura Univers enciclopedic, 1997, p. 282.

²⁰⁵ **Ibidem**, p. 274.

²⁰⁶ **Ibidem**, p. 276-278.

²⁰⁷ **Ibidem**, p. 327.

²⁰⁸ Keith Hitchins, **România (1866 – 1947)**, București, Humanitas, 1994, p. 403.

²⁰⁹ Vezi: **Diccionario Enciclopédico Salvat Novene Edición**, Tomo III, Barcelona-Madrid, Salvat Editores, S.A., 1960, p. 58; **Grand Dizionario Enciclopédico Unione**, Tipografico-Editrice Torinese, vol. II, 1955, p. 657; **Encyclopaedia Britannica A New Survey of Universal Knowledge**, vol. IV, 1951, p. 45.

dans la littérature historique et dans la presse de son temps. Beaucoup de données ont été ramassées de mémoires des hommes politiques contemporains du chef libérale, amis ou adversaires sur la scène politique roumaine.

Dans la période communiste, Ion I.C. Brătianu a été condamné, nié, blâmé et même effectivement exclus des manuels d'histoire. Pourtant, les historiens ont réussi à peine de remettre en question la place et le rôle de Ion I.C. Brătianu dans l'histoire contemporaine de la Roumanie.